

Asia: VN/16951/2020

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunto

Lausun suunnitelmasta allaolevien alaotsikoiden alle

Mikäli vastasit yhtyäsi toisen tahon lausuntoon, täsmennä mistä tahosta on kyse

-

Suunnitelman tavoitteet

1 Suunnitelman tavoitteet - avovastaus

Suunnitelman tavoitteet

STTK kannattaa hallitusohjelman tavoitteita, joiden mukaan Suomi on hiilineutraali vuonna 2035. Taakanjakosektorille tämä merkitsee päästövähennyksiä 14,5 Mt CO₂-ekv. Onnistumisen edellytyksenä on määrätietoiset ja johdonmukaiset päästövähennystoimet, niiden riittävä ja pikainen rahoitus, sekä laadukas seuranta. Onnistuminen edellyttää mittavia investointeja vihreään siirtymään ml. koulutukseen ja TKI-toimintaan.

STTK pitää Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman (Kaisu) esityksen isona puutteena sitä, että työntekijöille oikeudenmukaisen siirtymän varmistamista ei ole sisällytetty osaksi esityksiä. Nyt kaikki konkreettiset toimenpiteet puuttuvat. Reilun siirtymän periaate on edellytys ilmastotoimien yleiselle hyväksyttävyydelle. Oikeudenmukaisuus toimenpiteissä ja vuoropuhelu ovat keskeisiä tilanteissa, joissa ilmastopolitiikan kannalta välttämättömät toimet uhkaavat työpaikkojen ja työntekijöiden tulevaisuutta, tai merkitsevät palkansaajille uusia kustannuksia. Säätelystä ja verotuksessa on otettava huomioon toimenpiteiden vaikutukset tulonjakoon ja ostovoimaan.

Näiden ohjelmien suunnittelu ja käynnistäminen on tehtävä välittömästi, ja niihin on varattavat riittävät määrärahat.

STTK:n kanta suunnitelmassa esitettyihin toimenpiteisiin on sidottu siihen, kuinka se mahdollistaa palkansaajien osallistumisen ilmastotoimien suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin, ja kuinka suunnitelmissa huomioidaan ja ennakoidaan toimien työllisyys- ja osaamisvaikutukset. Suunnitelman keskeisenä tavoitteena pitää olla ihmisille turvallinen ja hallittu siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan. Ehdotetuilla tavoitteilla ja toimilla on merkittäviä vaikutuksia moneen ammattiryhmään ja sen onnistunut toteuttaminen edellyttää kattavaa muutosturvaa ja hyvää vuoropuhelua työmarkkinaosapuolten kanssa.

Liikenne

2a Liikenteeseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

2b Liikenne - avovastaus

STTK kannattaa EU laajuisen oman päästökauppajärjestelmän luomista maantiiliikenteeseen ja rakennusten lämmitykseen. Ilman uutta järjestelmää pitäisi muita päästövähennyskeinoja, kuten uusiutuvien energian tavoitetta tai polttoaineen veroa, kiristää EU komission FF55 -paketissa ehdotettuja uusia esityksiä enemmän. Taakanjakodirektiivin alle kuuluvissa päästövähennystoimissa on perusteltua keskittyä lisäämään toimia erityisesti maatalous- ja jätesektoreille, jos liikenne- ja rakennuspuolen uusi päästökauppajärjestelmä toteutuu. Mikäli järjestelmä ei toteudu, Suomen tulee luoda taakanjakosektorille oma kansallinen päästökauppajärjestelmä.

EU komission joulukuussa antamassa tiedonannossa EU:n uudesta kaupunkiliikenteen kehiksestä 14.12.2022 osana ns. tehokkaan ja vihreän liikkuvuuden pakettia on monia erittäin hyviä ehdotuksia. Tiedonannon mukaan joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn sekä jaettujen liikennepalvelujen kehittäminen on asetettava selkeästi etusijalle kansallisesti ja paikallisesti. Tämän suunnitelman pohjalta olisi arvioitava myös Suomen liikennepolitiikan kehittämistä ja tukien kohdentumista.

STTK kannattaa sitä, että kestävien liikkumistapojen osuutta nostetaan, autokantaa uudistetaan ja muutosta vauhditetaan mm. vero-ohjauksella. On tärkeää, että lainsäädännön ja liikennejärjestelmien muutokset kohti hiilineutraalisuutta toteutetaan sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla siten, että mahdolliset tulonjakomenetykset kompensoidaan kansalaisille (esim. tuet, avustukset, vero-ohjaus).

Pääpaino liikenteen päästöjen puolittamisessa pitää olla yksityisautolla (olivatpa ne sähköautoja tai ei) kuljettavien kilometrien ja syntyvien päästöjen vähentämisessä, sekä kevyen liikenteen lisäämisessä. Autoliikenteen kehittämistavoitteen on oltava sähköisen henkilöautoliikenteen

lisääminen korvaamaan fossiilipolttoaineella kulkevia, ilmastokestävät biopolttoaineet (erityisesti raskaaseen liikenteeseen), kaupunkien julkisen liikenteen kehittäminen, sekä synteettiset kierrätyspolttoaineet (esim. lentoliikenteessä).

Liikenteen uudistamisen periaatteena on pidettävä, että saastuttaminen maksaa enemmän, kuin ilmaston huomioon ottaminen. Tämä vaatii laajan valikoiman vaihtoehtoisia tekniikoita ja käyttövoimia, joilla nykyisen tekniikan voi korvata. Sekä joukkoliikenteen että kestävien kulkumuotojen kilpailukykyä on parannettava esimerkiksi hinnoittelun, verotuksen ja kaavoituksen keinoilla. Päästöjen hinnoittelu fossiilisten polttoaineiden veron kautta on kustannustehokas keino vähentää päästöjä. Täyssähköautojen yleistyminen vauhdittuu, mikäli latausinfra määrä lisääntyy. Vaikka sähkölatausasemia rakentuu Suomeen nopeasti sekä markkinaehtoisesti että julkisin varoin, on kehityksessä myös puutteita. Julkisia latauspaikkoja- ja pisteitä on heikosti erityisesti Koillis- ja Pohjois-Suomessa. Myös raskaan liikenteen tarpeisiin tarkoitettujen suurteholatausten asemaverkoissa on suuria puutteita.

STTK edellyttää, että palkansaajat otetaan mukaan erityisesti etätyön edistämisen toimien valmisteluun, sillä ne koskevat suoraan työelämän käytäntöjä, sekä työaika- ja työturvallisuuslainsäädäntöä. Etätyöllä on koko yhteiskuntaan, sekä kansalaisten terveyteen ja sosiaaliseen tilanteeseen vaikuttavia seurauksia, ei vain liikennesuoritteiden määrän seurauksia.

Maatalous

3a Maataloutteen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

En ota kantaa tähän osa-alueeseen

3b Maatalous - avovastaus

-

Rakennusten erillislämmitys

4a Rakennusten erillislämmitykseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

En ota kantaa tähän osa-alueeseen

4b Rakennusten erillislämmitys - avovastaus

-

Työkoneet

5a Työkoneisiin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

En ota kantaa tähän osa-alueeseen

5b Työkoneet - avovastaus

-

Jätehuolto

6a Jätehuoltoon suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

En ota kantaa tähän osa-alueeseen

6b Jätehuolto - avovastaus

-

F-kaasut

7a F-kaasuihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

En ota kantaa tähän osa-alueeseen

7b F-kaasut - avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

8a Teollisuuteen ja muihin päästöihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

En ota kantaa tähän osa-alueeseen

8b Teollisuus ja muut päästöt - avovastaus

-

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

9a Kunnille ja alueille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

9b Kunnat ja alueet - avovastaus

Luvussa on huomioitu kunnat ja maakunnat, mutta nyt uutena hallintotasona tulee lisäksi hyvinvointialueet. Nämä alueet tekevät jatkossa isoja SOTEPE-sektoreiden päätöksiä, mm. ne tulevat päättämään massiivisesta rakennuskannasta, sote- ja pelastuspalveluihin liittyvästä infrastruktuurista, autokannasta, hankinnoista jne., joilla on merkittäviä vaikutuksia päästöihin.

STTK katsoo, että koska hyvinvointialueet ovat osa maakuntia ja kuntia, niiden roolin tulisi näkyä maakuntien, seutukuntien ja kuntien ilmastotyössä. Hyvinvointialueiden ja kuntien vastuulla on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, johon ilmastotoimet voisi kytkeä osaksi. Asiaa olisi hyvä tarkastella kokonaishyvinvoinnin kannalta poikkihallinnollisesti eri toimialojen kesken.

STTK kannattaa sitä, että ilmastolakiin lisätään velvoite kunnille, seuduille tai maakunnille laatia ilmastosuunnitelmat, joissa otetaan huomioon hyvinvointialueet. Myös muut Kaisu-suunnitelmassa esitetyt ehdotukset ovat kannatettavia.

STTK huomauttaa, että kuntien päätöksillä on suuri ilmastovaikutus, sillä ne vastaavat muun muassa alueidensa liikenteen ja yhdyskuntarakenteen suunnittelusta, sekä vaikuttavat alueensa yritystoiminnan siirtymiseen hiilineutraaliksi ja siksi niiden sisällyttäminen lakiin on siten perusteltu. Kunnat ovat myös suuria työllistäjiä, joiden henkilökunnalla on merkittävä vaikutus ilmastotoimien toimeenpanossa. Lain onnistuneen toteuttamisen edellytys onkin kunnissa henkilöstön osaaminen ja sen riittävä resurssointi, sekä hyvä johtamisosaaminen.

STTK:n mielestä liikenne- ja yhdyskuntarakentaminen on suunniteltava ilmasto- ja ympäristöystävälliseksi, ja siten että alueet edistävät kestävien liikkumistapojen yleistymistä. Erityisesti kaupunkialueilla yhdyskuntarakenteen asuntoineen ja teineen tulisi olla riittävän eheä, jolloin työmatkat ovat lyhyitä ja liikenteen päästöjä voidaan näin vähentää. Tämän edistämisessä erityisesti kunnilla on suuri rooli.

Kulutuksen hiilijalanjälki

10a Kulutukseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

10b Kulutus - avovastaus

STTK kannattaa suunnitelmassa esitettyjä toimenpiteitä kulutuksen hiilijalanjäljen pienentämiseksi. Ehdotuksista puuttuvat kuitenkin työpaikkojen toimenpiteet ja kannusteet niihin. Työpaikkojen toimilla vaikutetaan tehokkaasti paitsi hiilijalanjäljen pienemiseen, niin myös toimien terveysvaikutuksiin.

STTK korostaa organisaatioiden oman ilmastovastuullisuuden merkitystä ilmastonmuutoksen torjunnassa. Julkisen sektorin hankintatoiminnalla on merkittävä vaikutus myös kuntien organisaatioiden omalle hiilijalanjäljelle. Kuntien hankinnoissa ja kaikessa ostotoiminnassa pitää ottaa huomioon erityisesti ilmasto- ja vastuullisuusasiat hankintahinnan lisäksi.

STTK muistuttaa, että yhteistoimintamenettely työpaikoilla on tärkeä väline ilmastovaikutusten huomioon ottamisessa. Työnantajilla on vastuu selvittää työpaikoilla osaamistarpeita ennakoivasti ja suunnitelmallisesti. Yhdessä työntekijöiden kanssa voidaan ottaa esille ilmastovaikutuksiin varautuminen esimerkiksi osana henkilöstö- ja koulutussuunnitelmia sekä työkykyä. Osaaminen

myös uudistaa tehokkaasti työelämää, sillä työntekijät ovat omalla toiminnallaan kehittämässä uudenlaisia tapoja tehdä työtä, parantaa työympäristöä ja he myös luovat uusia työtehtäviä.

Uusien ilmasto-olosuhteiden myötä työntekijöiden hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja terveyden tasosta on pidettävä erityinen huoli selkeiden sääntöjen avulla. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa kesälämpötilasta johtuva kuumarasisus vaikuttaa merkittävästi työterveyteen ja työn tuottavuuteen, luonnonvara-alalla sää puolestaan määrittelee työntekemisen olosuhteet, ajankohdan, reunaehdot ja kannattavuuden. Lämpötilan vaikutus työn tekemiseen on merkittävä ja sen merkitys tuottavuudelle suuri.

Työpaikoilla on käytävä vuoropuhelua siitä, miten hiilijalanjälkeä voidaan vähentää arjen työ- ja toimintatapojen muutoksilla. Organisaation oman hiilijalanjäljen pienentämisen on oltava osa normaalia toimintaa. Liikkuminen töihin kestäväällä tavalla on ilmastovaikutusten vähentämisen lisäksi kansantaloudellisesti ja terveydellisesti merkittävää. Työsuhdeautojen hankintojen kohdentaminen nolla- ja vähäpäästöisiin ajoneuvoihin vähentäisi liikenteen päästöjä.

Julkiset hankinnat

11a Julkisiin hankintoihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

11b Julkiset hankinnat - avovastaus

STTK katsoo, että julkisen sektorin (valtio ja kunnat) hankintatoiminnalla on merkittävä vaikutus hiilineutraalius-tavoitteen toteutumiselle ja julkisten työpaikkojen omille toimille. Kaisu-suunnitelmassa esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia, sillä niillä voidaan tukea hankintojen kohdentumista ilmastoystävällisiksi.

Kuntien hankinnoissa pitää huomioida erityisesti ilmasto- ja vastuullisuusasiat hankintahinnan lisäksi. Valtion ja kuntien hankintatoiminnassa pitää korostaa sosiaalisesti ja ilmastollisesti kestäviä hankintoja ja hankintojen ilmastovaikutuksia yhtenä tärkeimmistä hankintakriteereistä. Näin vauhditetaan ilmastovastuullisuutta julkisen sektorin käyttämissä tuotteissa ja palveluissa, sekä innovaatioita yrityksissä ja järjestöissä.

Muut poikkisektorit

12a Muille poikkisektoreille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

12b Muut poikkisektorit - avovastaus

-

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

13a Toimenpideohjelman vaikuttavuus

Toimenpideohjelmassa pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

13b Toimenpideohjelma - avovastaus

-

13c Mitä lisätoimia ehdotatte tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi?

STTK:n mielestä kiertotalousajattelu on otettava osaksi julkista talouspoliittista suunnittelua ja strategisia toimenpiteitä. Suuret kiertotalouden päästövähennykset on mahdollista saada aikaan taakanjakosektorilla.

Kuntien hiilineutraaleja kiertotaloustoimia (mm. julkiset hankinnat) tulisi edistää. Tärkeää on lisätä kuluttajien tietoutta kiertotalouden mahdollisuuksista ja vaikutuksista taloudellisin kannustein, koulutuksen ja uudenlaisen helposti saatavan ja vertailukelpoisen informaation avulla. Tavaroiden ulkomaille ulottuvat tuotanto- ja kulutusketjut ja niiden vaikutukset pitää saada näkyviksi. Sen jälkeen niihin voidaan myös puuttua. Tässä erilaiset laajasti tunnustetut merkit ja sertifikaatit ovat tärkeitä. Digitalisaation innovaatioilla voidaan seurata kiertotalouden vaikutuksia yhteiskuntaan.

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

14 Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

Osallittaminen ilmastotoimiin

STTK muistuttaa, että Euroopan vihreän kehityksen ohjelman mukaan jäsenvaltioiden on politiikoissaan otettava huomioon siirtymän sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Tämä tarkoittaa esimerkiksi investointeja kohtuuhintaisiin ratkaisuihin, heikompien ryhmien tukitoimia esimerkiksi verotuksen keinoin, ja energiaköyhyyteen puuttumista. EU:n oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) päätarkoitus on talouden kehittäminen ja ihmisten uudelleen kouluttaminen alueilla, jotka kärsivät eniten siirtymästä.

Toimien kohdentaminen voi onnistua reilusti, kun työntekijät tunnustetaan YK:n Pariisin ilmastopöytäkirjan mukaisesti keskeisimmäksi oikeudenmukaisen siirtymän toimien kohteeksi. Käytännössä kaikissa energia- ja ilmastosuunnitelmissa, mukaan lukien Kaisu -suunnitelma, pitäisi tehdä toimialat sisältävä ilmastotoimien sosiaalisten, työllisyys- ja osaamisvaikutusten arvio. Tämä lisäisi suunnitelman toimenpide-ehdotusten hyväksyttävyyttä.

Talous ja verotus

STTK huomauttaa, että toimenpiteiden talouspoliittisissa arvioinneissa on laskettava myös riskien hinta. On tuotava esiin selkeästi arvio siitä, millainen kustannusvaje syntyy vuoteen 2035 mennessä, mikäli nyt suunniteltuja toimenpiteitä ei toteuteta tai ne jättävät huomiotta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimuksen. Miten kalliiksi yhteiskunnalle tulee esimerkiksi ilmastopolitiikan takia hiipuvilla toimialoilla työskentelevät työntekijät, jos heidän osaamisvajettaan ei ennakoida ja päivitetä vähähiilisen yhteiskunnan työnkuviin sopiviksi?

STTK pitää valitettavana, että Kaisu -suunnitelman ehdotuksista puuttuu päästötoimien budjetointi. Päästöbudjetit tukisivat esitettyjä toimia. Päästöbudjetointi voitaisiin yhteensovittaa muutama vuosi sitten alkaneeseen kestäväen kehityksen budjetointiin, jonka osaksi pitäisi saada myös esimerkiksi valtiovarainministeriön toiminta- ja taloussuunnittelu. Tällä hetkellä kaikki toimenpiteet, joilla on päästöjä lisääviä vaikutuksia, jäävät budjeteissa vaille huomiota lukuun ottamatta suoraan ilmastotoimiin liittyvä toimenpiteitä. Päästöbudjetointi antaisi vauhtia myös kestäväen kehityksen budjetoinnille, jonka olisi tarkasteltava politiikkatoimien ekologisia, että sosiaalisia vaikutuksia.

STTK huomauttaa, että Suomessa ympäristö- ja luonnonvarojen käyttöön kohdistuvat verot ovat vain noin seitsemän prosenttia kaikista verotuotoista ja tulo- ja yhteisöverot ovat noin 65 prosenttia verotuloista. Tärkeää on verotuksen painopisteen siirtäminen työn tekemisestä ja yritystoiminnasta ympäristöhaittojen ja uusiutumattomien luonnonvarojen käytön verottamiseen. Näillä keinoin on mahdollista päästä tilanteeseen, jossa päästöt alenevat mutta työllisyyden ja talouden kasvu jatkuu.

Muita huomioita

15 Muita huomioita

-

16 Voiko organisaationi osaltaan edistää ilmastosuunnitelman tavoitteiden saavuttamista?

Kyllä

Gylling Päivi
STTK ry. - Leila Kurki yhteiskuntapoliittinen yksikkö